

Hemşirelik Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanımına Yönelik Farkındalıkları İle Sağlık Algılarının İncelenmesi

Investigation of Nursing Students' Rational Drug Use Awareness and Health Perceptions

Özge ÖZ YILDIRIM¹ A,B,C,D,E,F,G^{ID}, Mehmet KORKMAZ¹ A,B,C,D,E,F,G^{ID},

İlknur AYDIN AVCI¹ A,B,D,F,G^{ID}

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği, Samsun, Türkiye

ÖZ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, hemşirelik bölümünde öğrenim gören lisans öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarının incelenmesidir.

Yöntem: Bu çalışma tanımlayıcı araştırma modeline göre 2019 yılında çalışmaya katılmayı kabul eden 361 hemşirelik öğrencisi ile yapılmıştır. Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen sosyo-demografik özellikleri ve akılcı ilaç kullanımını içeren 24 sorudan oluşan soru formu ve 15 sorudan oluşan "Sağlık Algısı Ölçeği" kullanılarak toplanmıştır. Çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, independent-t, mann whitney u ve ki-kare testi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlılık düzeyi p<0.05 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular: Hemşirelik öğrencilerin yaş ortalaması 20.66±2.10(min 18, max 37)'dur. Öğrencilerin %66.5'i hekimin verdiği ilacı hekim tavsiyesine göre kullanmakta, %64.2'si artan ilacı buzdolabında saklamakta, %64.9'u ilaç dışı tedavi olarak bitkisel tedavi kullanmaktadır. Öğrencilerin %58.3'ü akılcı ilaç kullanımına yönelik bilgi sahibidir. Spor yapmayan, ilaç prospektüsünü okumayan, ilacı zamanında almayan öğrencilerin sağlık algılarının daha yüksek olduğu ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (p<0.05).

Sonuç: Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarının iyi düzeyde ve sağlık algılarının ise orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarının geliştirilmesi için bilgilendirici etkinliklerin düzenlenmesi oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İlaç kullanma, Sağlık, Hemşirelik öğrencileri.

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to investigate rational drug use awareness and health perceptions of undergraduate students studying in nursing department.

Methods: This study was conducted according to descriptive research model with 361 nursing students in 2019. The data of the study were collected using a questionnaire developed by the researchers and that consisting of 24 questions including socio-demographic characteristics and rational drug use, and a "Health Perception Scale" consisting of 15 questions. Descriptive statistics, independent-t and chi-square test and Anova t test were used to evaluate the data obtained from the study. Statistical significance level was accepted as p <0.05.

Results: The average age of nursing students is 20.66 ± 2.10 (min 18, max 37). 66.5% of the students use the medicine given by the physician according to the advice of the physician, 64.2% of the students keep medicine the rest in the refrigerator, and 64.9% use the herbal treatment as a non-drug treatment. 58.3% of the students got information about rational drug use. It was found that students who do not do sports, do not read medication respectus, do not take the drug on time have higher health perceptions and the difference between them was found to be statistically significant (p <0.05).

Conclusion: In this study, rational drug use knowledge levels of nursing students were found to be good. Nursing students' health perceptions were found to be moderate. It is very important to organize informative activities in order to increase the level of rational drug use knowledge of nursing students.

Sorumlu Yazar: Özge ÖZ YILDIRIM

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği, Samsun, Türkiye
ozge.oz@omu.edu.tr

Geliş Tarihi: 01.07.2020 – Kabul Tarihi: 12.12.2020

Yazar Katkıları: A) Fikir/Kavram, B) Tasarım, C) Veri Toplama ve/veya İşleme, D) Analiz ve/veya Yorum, E) Literatür Taraması, F) Makale Yazımı, G) Eleştirel İnceleme

Key words: Drug use, Health, Nursing students.

1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre dünyadaki bütün ilaçların yarısı uygun olmayan bir şekilde reçete edilmekte, uygulanmakta ya da satılmaktadır. Hastaların yarısı kullanması gereken ilaçları yeterli düzeyde alamamaktadır (1). Akılcı ilaç kullanımı kavramının tanımı ilk defa 1985 yılında DSÖ tarafından yapılmıştır. Kişilerin klinik bulgularına ve bireysel özelliklerine göre; uygun ilacı, uygun süre ve dozda, en düşük fiyata ve kolayca sağlayabilmeleri durumuna akılcı ilaç kullanımı olarak tanımlanmaktadır (2).

Sağlık hizmetleri sunumunda önemli kaynaklardan birisi olan ilaçların akılcı kullanımı, sağlık ekonomisi açısından olduğu kadar birey ve toplum sağlığı açısından da önemli bir konudur. Akılcı olmayan ilaç kullanımı ise dünya çapında büyük bir problemdir. İlaçlar akılcı bir şekilde kullanılmadığında alınan tedaviden yarar görülmemesi ve istenmeyen ilaç etkilerinin ortaya çıkması gibi sonuçlarla karşılaşabilmektedir. Akılcı olmayan ilaç kullanımının bir örneği olan uygunsuz antibiyotik kullanımına bağlı olarak kişilerde antibiyotik direnci gelişmektedir. İlaçların enjeksiyon biçiminde fazla miktarda ilaç uygulanması ve steril olmayan bir biçimde enjeksiyon yapılmasından kaynaklanan komplikasyon ve kan yolu ile bulaşan hastalıklar görülmektedir. İlaçların aşırı kullanımı sonucunda ilaç stokları azalmakta, ihtiyaç duyulan ilaca erişimde güçlük yaşanmakta, hastaların sağlık sistemine güveni azalmakta ve ilaç maliyetleri artmaktadır. Aynı zamanda akılcı olmayan ilaç kullanımının sonuçları da sağlık sistemi için ek maliyet oluşturmaktadır (1,3-5).

Türkiye'de Sağlık Bakanlığı bünyesinde, akılcı ilaç kullanımı ile ilgili yaklaşık yirmi yıldır çalışmalar yapılmaktadır. Akılcı İlaç Kullanımı Biriminin kurulması Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu Bünyesinde Akılcı İlaç Kullanımı, İlaç Tedarik Yönetimi ve Tanıtım Dairesinin kurulması ve 81 ilde İl Sağlık Müdürlüklerinde Akılcı İlaç Kullanımı İl Temsilcisi bulunması bu çalışmalara örnektir. Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı verilerine göre sağlık harcamalarının 2013 yılı itibarıyla yaklaşık % 25.9'unun ilaç harcamalarına ayrıldığı Avrupa ülkelerinde ise bu oranın %10-15 dolaylarında, gelişmekte olan ülkelerde ise bu payın %20-40'larda olduğu bildirilmektedir (6,7).

Pakistan'da yapılan bir çalışmada devlet hastanelerinde akılcı olmayan ilaç kullanımının acil müdahale edilmesi gereken seviyede olduğunu bulunmuştur (5). Çin'de ayakta tedavi edilen hastalarla yapılan bir çalışmada ise hastaların akılcı ilaç kullanım davranışları değerlendirilmiş ve kadınların, yüksek eğitimli bireylerin akılcı ilaç kullanımlarının iyi düzeyde olduğunu bulunmuştur (8). Yapılan bazı çalışmalarda geleceğin sağlık profesyoneli olan hemşirelik öğrencilerinin reçetesiz ilaç kullanma ve kullandıkları ilacın dozunu kendilerinin ayarlaması gibi tutum ve davranışlarından dolayı akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarının oldukça düşük düzeyde olduğu ortaya konulmuştur (9,10).

Bireylerin ilaç kullanımlarından etkilenen sağlık durumlarının belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan sağlık algısı, "bireyin kendi sağlığına ilişkin kişisel duygu, düşünce, önyargı ve beklentilerinin bir bileşimi" olarak tanımlanmaktadır (11,12). Bireylerin sağlık algısını yaş, gelir durumu, medeni hal, cinsiyet, eğitim düzeyi, kronik hastalıkların varlığı, değerler, inançlar, deneyimler, kültür, mesleki sorumluluklar ve roller gibi faktörler etkilemektedir (13,14). Yapılan çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin sağlık algıları iyi düzeyde olduğu, sosyo - ekonomik düzeyi iyi olan, ebeveynlerinin eğitim düzeyleri yüksek olan ve kronik

hastalığı olan hemşirelik öğrencilerinin sağlık algılarının daha iyi düzeyde olduğu çalışmalarda belirlenmiştir (15-19).

Literatürde hemşirelik öğrencilerin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarını ve sağlık algılarını ayrı ayrı araştıran çalışmalar yer almakta (20-22), ancak hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarını araştıran çalışmaya rastlanmamaktadır. Bu çalışma ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden üçüncü kalkınma hedefi olan herkesin genel sağlık hizmeti, güvenli ve erişilebilir ilaç ve aşıya kavuşmasını sağlamayı amaçlayan sağlıklı bireyler hedefinin gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır (23). Bu çalışmada hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarına ilişkin veriler elde edilmiştir. Bu çalışma akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalığa sahip olmayan ya da yeterli düzeyde farkındalık oluşmamış olan hemşirelik öğrencileri için bir uyarıcı faktördür. Hemşirelik öğrencilerinin mezuniyet sonrasında hemşirelik yaparken hastalarına uyguladıkları eğitim ve danışmanlık girişimleri esnasında bireylerin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalığa sahip olmalarını sağlamaları sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden sağlıklı bireyler hedefinin gerçekleşmesine katkı sunacaktır. Bu çalışma, hemşirelik bölümünde öğrenim gören lisans öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarının incelenmesi amacıyla planlanmıştır.

Araştırma Soruları:

1. Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalığa sahip midir?
2. Hemşirelik öğrencilerinin sağlık algıları düzeyleri nasıldır?

2. GEREÇ VE YÖNTEMLER

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma Mart - Haziran 2019 tarihleri arasında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde yapılmıştır.

Araştırmanın Türü

Bu çalışma analitik - kesitsel desenedir.

Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişken: Çalışma kapsamındaki öğrencilerin sağlık algıları, akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları

Bağımsız değişken: Çalışma kapsamındaki öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü'nde okuyan 421 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden 361 öğrenci ile çalışma tamamlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilmiş, sosyo-demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, sınıf, bölüm, konaklanan yer vb.) ve akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalığı içeren (ilaç prospektüsünü okuma, ilacı zamanında içme, ilaçlarla etkileşime girebilecek içeceklerle içmemeye dikkat etme, reçetesiz ilaç kullanma durumu vb.) 24 sorudan oluşan sorular ve 15 sorudan oluşan “Sağlık Algısı Ölçeği” sorularının yer aldığı soru formu kullanılarak, sınıf ortamında öğrencilerin uygun olduğu bir zaman diliminde toplanmıştır. Çalışmaya başlanmadan önce soru formuna ilişkin uzman görüşü alınmıştır. Soru formlarının uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenmesinin ardından ön test uygulanarak soru formuna son şekli verilmiştir.

Sağlık Algısı Ölçeği: Sağlık Algısı Ölçeği 2007 yılında Diamond ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (11). Kadioğlu ve Yıldız tarafından 2012 yılında Türkçe’ye geçerlilik güvenirliliği yapılmıştır (24). Sağlık Algısı Ölçeği 15 madde ve dört alt boyuttan(Kesinlik, Kontrol Merkezi, Öz Farkındalık, Sağlığın Önemi) oluşan beşli likert tipi bir ölçektir. 1., 5., 9., 10., 11. ve 14. maddeler olumlu, 2., 3., 4., 6., 7., 8., 12., 13. ve 15. maddeler olumsuz ifadelerdir. Olumlu ifadeler “çok katılıyorum= 5”, “Katılıyorum= 4”, “Kararsızım= 3”, “katılmıyorum= 2”, “Hiç katılmıyorum= 1” şeklinde puanlanmıştır. Olumsuz ifadeler ise ters puanlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en az puan 15, en çok puan 75’dir. Toplam puanın yüksekliği bireyin sağlık algısı düzeyinin yüksek olduğunu, düşük puanlar ise sağlık algısı düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Ölçeğin geçerlilik güvenirlik çalışmasındaki cronbach alfası 0.77, bu çalışmadaki cronbach alfası ise 0.70 bulunmuştur.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu’ndan ve Fakülte yönetiminde izin alınarak yapılmıştır (Etik Kurul Numarası: B.30.2.ODM.0.20.08/201). Çalışmaya katılan öğrencilere ise çalışma öncesi açıklama yapılarak sözel onamları alınarak yapılmıştır. Çalışmanın tüm aşamalarında Helsinki bildirgesindeki (2018) etik ilkelere uyulmuştur.

İstatistiksel Analiz

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 21.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogrov-Smirnov testi ile kontrol edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistikler, independent-t, mann whitney u ve ki-kare testi kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma araştırmaya katılmayı kabul eden, çalışmanın yapıldığı Ondokuz Mayıs Üniversitesi üniversitesinde öğrenim gören hemşirelik öğrencileri ile sınırlıdır. Bu nedenle çalışmanın sonuçları diğer üniversiteler ya da bölümler için genellenemez.

3. BULGULAR

Bu çalışma 361 hemşirelik öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamındaki öğrencilerin yaş ortalaması 20.66±2.10(min 18, max 37) ve %81.2'sinin cinsiyeti kadındır. Öğrencilerin, %87.5'i ilacı zamanında içmekte, %74.9'u ilacı etkileşime geçecek yiyecek/içeceklerle almamaya dikkat etmektedir. Öğrencilerin %61.9'u son 1 ay içinde ilaç almış ve bu ilaçların %75.2'si reçetelidir. Öğrencilerin %19.2'si doktor önerisi dışındaki ilaçları kullanmakta, %66.5'i hekimin verdiği ilacı hekim tavsiyesine göre kullanmaya dikkat etmektedir. Çalışma kapsamındaki öğrencilerin %64.2'si artan ilaçları buzdolabında saklamakta, %25.8'i ise çöpe atmaktadır. İlacın yan etkisi olduğunda öğrencilerin %81.6'sı doktora başvurmakta, %13.8'i kendi baş etmeye çalışmaktadır. Öğrencilerin % 85.2'si ilaç dışı tedaviye başvurmakta, ilaç dışı tedavi kullanan öğrencilerin %64.9'u ilaç dışı tedavi olarak bitkisel tedaviye kullanmaktadır. Öğrencilerin %58.3'ünün akılcı ilaç kullanımına yönelik bilgi sahibidir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri Ve Akılcı İlaç Kullanım Durumlarına İlişkin Bazı Özelliklerin Dağılımı (n:361)

	n	%
Yaş	20.66±2.10(min 18, max 37)	
Cinsiyet		
Kadın	293	81.2
Erkek	68	18.8
İlacı zamanında içme durumu		
İçen	342	87.5
İçmeyen	49	12.5
İlacı etkileşime geçecek yiyecek/içeceklerle almamaya dikkat etme		
Dikkat eden	293	74.9
Dikkat etmeyen	98	25.1
Son bir ay içinde ilaç alma durumu		
Alan	242	61.9
Almayan	149	38.1
Son bir ay içerisinde alınan ilacın reçeteli olma durumu(n:242)		
Reçeteli	182	75.2
Reçetesiz	60	24.8
Doktor önerisi dışında ilaçları kullanma durumu		
Kullanan	75	19.2
Kullanmayan	316	80.8
Hekimin verdiği ilacı kullanma biçimi		
Hastalık belirtileri geçtiği zaman bırakma	131	33.5
Hekimin tavsiyesine tamamen uyma	260	66.5
Artan ilaçları değerlendirme biçimi		
Buzdolabında saklama	251	64.2
Çöpe atma	101	25.8
Aile sağlığı merkezine verme	39	10.0
Kullanılan ilacın yan etkisi görüldüğünde başvuru yöntemi		
Doktora başvurma	319	81.6
Hiçbir şey yapmama	28	4.6
Kendi baş etmeye çalışma	54	13.8
İlaç dışı tedavilere başvuru durumu		
Başvuran	333	85.2
Başvurmayan	58	14.8
İlaç dışı başvuru yöntemi		
Masaj	32	9.6
Bitkisel çay	216	64.9
Masaj ve bitkisel çay	85	25.5
Akılcı ilaç kullanımı hakkında bilgi alma durumu		
Alan	228	58.3
Almayan	163	41.7

Çalışma kapsamındaki kadın, üçüncü sınıfta öğrenim gören, ilaçlarını zamanında içen, kullandığı ilacı ile etkileşime geçen yiyecek/içeceklerle almamaya dikkat eden, son bir ay içinde ilaç kullanan, ilacı hekimin tavsiyesine göre kullanan öğrenciler ilaç prospektüsünü daha fazla okumaktadır ($p<0.05$)(Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin ilaç prospektüsü okuma durumlarının bazı değişkenler ile karşılaştırılması

	İlaç Prospektüsünü Okuma Durumu						İstatistik p
	Okuyan		Okumayan		Bazen Okuyan		
	n	%	n	%	n	%	
Cinsiyet							
Kadın	233	75.6	27	8.8	48	15.6	χ^2 :18.542 p:0.000
Erkek	44	53	19	22.9	20	24.1	
Sınıf							
1	50	58.5	16	18.8	19	22.4	χ^2 :16.285 p:0.012
2	69	69.7	8	8.1	22	22.2	
3	80	80.8	6	6.1	13	13.1	
4	78	72.2	16	14.8	14	13	
İlacı zamanında içme durumu							
İçen	252	73.7	29	8.5	61	17.8	χ^2 :28.453 p:0.000
İçmeyen	25	51	17	34.7	7	14.3	
İlacı etkileşime geçecek yiyecek/içeceklerle almamaya dikkat etme							
Dikkat eden	218	74.4	28	9.6	47	16	χ^2 :8.162 p:0.017
Dikkat etmeyen	59	60.2	18	18.4	21	21.4	
Doktor önerisi dışında ilaçları kullanma durumu							
Kullanan	41	54.7	10	13.3	24	32	χ^2 :15.010 p:0.001
Kullanmayan	236	74.7	36	11.4	44	13.9	
Hekimin verdiği ilacı kullanma biçimi							
Hastalık belirtileri geçtiği zaman bırakma	81	61.8	23	17.6	27	20.6	χ^2 :9.051 p:0.011
Hekimin tavsiyesine tamamen uyma	196	75.4	23	8.8	41	15.8	

* ki-kare testi

Bu çalışmada ölçek toplam puan ortalaması 42.00 ± 6.44 (min:19; max:75) 'tür. Ölçeğin alt boyutlarının puan ortalamaları ise şu şekildedir: kesinlik: 11.96 ± 2.92 (min:4; max:20); kontrol merkezi: 16.30 ± 3.53 (min:7; max:25); sağlığın önemi: 6.61 ± 2.09 (min:3; max:15); öz farkındalık: 7.13 ± 2.05 (min:3; max:15). Bu çalışmaya katılan hemşirelik öğrencilerinin sağlık algılarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Çalışma kapsamındaki erkeklerin sağlık algıları kadınlara göre daha yüksektir ve aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Spor yapmayan, ilaç prospektüsünü okumayan, ilacı zamanında almayan öğrencilerin sağlık algılarının daha yüksek olduğu ve aralarındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$) (Tablo 3).

4. TARTIŞMA

Çalışma kapsamındaki katılımcıların %75.2'si hekimin önerdiği reçeteli ilacı kullanmaktadır. Benzer şekilde, bir çalışmada katılımcıların yaklaşık dörtte biri (%22.7)'si hekim tavsiyesi olmadan ilaç kullanmadıklarını ifade etmişlerdir (25). Bu çalışmalardan farklı olarak bir başka çalışmada katılımcıların %26'sı doktor tavsiyesi olmadan ilaç kullandıklarını belirtmişlerdir (26). Bu sonuç hemşirelik öğrencilerinden oluşan çalışma grubunun akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarının iyi düzeyde olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 3. Öğrencilere İlişkin Bazı Değişkenlerin Sağlık Algıları Puan Ortalamalarına Göre Dağılımı

Değişken	Sağlık algısı toplam puan	Kesinlik	Kontrol merkezi	Sağlığın önemi	Öz farkındalık
	X±SS	X±SS	X±SS	X±SS	X±SS
Cinsiyet					
Kadın	39.26±5.93	11.98±2.93	16.44±3.42	6.53±2.03	7.07±2.03
Erkek	41.41±6.71	11.87±2.91	15.74±3.96	6.94±2.31	7.38±2.14
İstatistik	t: -2.853 p:0.005	t:0.293 p:0.770	t:1.478 p:0.140	t:-1.1468 p:0.143	t:-1.126 p:0.261
Spor yapma durumu					
Evet	37.54±6.68	12.59±3.06	17.20±3.50	6.22±2.02	6.74±2.34
Hayır	40.30±5.89	11.80±2.86	16.07±3.51	6.71±2.10	7.23±1.96
İstatistik	t:-3.677 p<0.001	U:9351.0 p:0.111	U:8777.5 p:0.021	t:-1.808 p:0.071	t:-1.589 p:0.115
İlaç Prospektüsünü okuma					
Okuyan	39.01±6.12	12,17±3,02	16.66±3.34	6.52±2.12	7.05±2.13
Okumayan	42.07±6.78	11.21±2.73	15.62±4.39	7.05±2.40	7.45±2.29
İstatistik	t:-3.087 p:0.002	U:4611.0 p:0.104	U:4663.5 p:0.128	t:-.481 p:0.140	t:-1.126 p:0.261
İlacı zamanında alma					
Evet	39.31±6.03	12.10±2.87	16.44±3.45	6.55±2.05	7.09±2.01
Hayır	42.55±6.34	11.00±3.09	15.33±3.98	7.00±2.35	7.40±2.36
İstatistik	t:-3.498 p:0.001	U:6004.0 p:0.059	u:6170.5 p:0.150	t:-1.351 p:0.178	t:-0.943 p:0.346

*t:independent t tasi, u: man whitney u testi

Çalışma kapsamındaki kadın öğrencilerin ilaç prospektüsünü okuma durumları erkek öğrencilere göre daha fazladır. Yapılan bir çalışmada benzer şekilde kadınların reçete okuma sıklığı erkeklere göre daha fazla olduğu bulunmuştur (27). Bir başka çalışmada da kadın öğrencilerin ilaç kullanmadan önce prospektüsü okuma sıklığı daha fazla bulunmuştur (22). Bu sonuç kadın öğrencilerin daha dikkatli davrandığını düşündürmektedir.

İlacı zamanında içen, ilacı etkileşime geçecek yiyecek/içeceklerle almamaya dikkat eden, hekimin verdiği ilacı hekim talimatlarına tamamen uyarak kullanan ve doktor önerisi dışında ilaçları kullanmayan öğrenciler ilaç prospektüsünü daha fazla okumaktadırlar. Çalışmadan çıkan bu sonuçlar bize öğrencilerin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarının iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Çalışmada öğrencilerin sağlık algıları orta düzeyde bulunmuştur. Özdelikara ve ark. (2018) çalışmasında öğrencilerin sağlık algıları orta düzeyde belirlenmiştir (28). Öğrenciler ile

yapılan diğer çalışmalarda da öğrencilerin sağlık algılarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir (15, 29). Çalışmadan çıkan sonuç literatürle benzerlik göstermektedir.

Çalışma kapsamındaki erkek öğrencilerin sağlık algıları kadın öğrencilere göre daha yüksek bulunmuştur. Birçok çalışmada erkeklerin sağlık algılarının kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (30,31). Bir başka çalışmada kadın ve erkekler arasında sağlık algısı açısından bir fark bulunmamıştır (29,32). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görüldüğü toplumlarda toplumsal cinsiyet rolleri kadın erkek arasında eşit bir şekilde dağılmamaktadır. Kadınlara düşen toplumsal cinsiyet rolü ve sorumlulukları kadınların sağlık algısını olumsuz olarak etkilediği düşünülmektedir. Toplumsal eşitsizliklerin olduğu erkek egemen bir toplumda yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar beklenen sonuçlardır. Erkeklerin sağlık algılarının kadınlardan yüksek düzeyde olması bu çalışma için beklenen bir sonuçtur.

Bu çalışmada spor yapmayan öğrencilerin spor yapan öğrencilere göre sağlık algıları daha yüksek bulunmuştur. Çalışmadan çıkan bu sonuç, spor yapmayan öğrencilerin göreceli olarak sağlıklarını daha iyi algılıyor olabilecekleri için spora ihtiyaç duymadıklarını düşündürmektedir.

Çalışma kapsamında ilaç prospektüsünü okumayan öğrencilerin sağlık algıları ilaç prospektüsünü okuyanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Sağlıklarını daha iyi algılayan öğrenciler gerekli olduğunu düşünmedikleri için ilaç prospektüsünü okumuyor olabileceği düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıkları ile sağlık algılarının incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgularda hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarının iyi düzeyde olduğu, sağlık algıları düzeyi ise orta düzeyde olduğu bulunmuştur. Hemşirelik öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımına yönelik farkındalıklarının geliştirilip daha iyi seviyeye yükseltilmesi için bilgilendirici etkinliklerin düzenlenmesi oldukça önemlidir. Hemşirelik öğrencilerini sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını sergilemeye teşvik edecek ve sağlık algılarının iyi düzeyde olmasını sağlayacak eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmektedir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan ve Fakülte yönetiminde izin alınarak yapılmıştır (Etik Kurul Numarası: B.30.2.ODM.0.20.08/201). Çalışmaya katılan öğrencilere ise çalışma öncesi açıklama yapılarak sözel onamları alınarak yapılmıştır. Çalışmanın tüm aşamalarında Helsinki bildirgesindeki (2018) etik ilkelere uyulmuştur.

Çıkar çatışması

Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization. Medicines: rational use of medicines. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs338/en/index.html>. (Erişim tarihi: 13.12.2019).
2. World Health Organization. Conference of Experts on the Rational Use of Drugs, World Health Organization, Nairobi, Kenya, WHO/CONRAD/WP/RI, (25-29.12.1985). <https://apps.who.int/iris/handle/10665/62311>. (Erişim tarihi: 13.12.2019).
3. World Health Organization. Antimicrobial resistance: a threat to global health security. Rational use of medicines by prescribers and patients, Apr 2005; A58/14. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/20291>. (Erişim tarihi: 13.12.2019).
4. Krähenbühl-Melcher, A., Schlienger, R., Lampert, M., Haschke, M., Drewe, J., Krahenbühl, S. (2007). Drug-Related Problems in Hospitals: A Review of the Recent Literature. *Drug Safety*, 30, 379-407.
5. Aslam, A., Khatoon, S., Mehdi, M., Mumtaz, S., Murtaza, B. (2016). Evaluation of rational drug use at teaching hospitals in Punjab, Pakistan. *Journal of Pharmacy Practice and Community Medicine*, 2(2), 54-57.
6. T.C. Sağlık Bakanlığı, Türkiye Akılcı İlaç Kullanımı Bülteni. <http://www.akilciilac.gov.tr/wp-content/uploads/2015/09/aik-bltn-12-i.pdf>. (Erişim tarihi: 10.04.2020).
7. Atasever, M. (2014). Türkiye Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı ve Sağlık Harcamalarının Analizi 2002-2013 Dönemi. 2014 <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/SH%20Kitap%20Basilan%2024%2012%202014.pdf>. (Erişim Tarihi: 20.02.2019).
8. Bian, C., Xu, S., Wang, H., Li, N., Wu, J., Zhao, Y., et al. (2015). A Study on the Application of the Information-Motivation-Behavioral Skills (IMB) Model on Rational Drug Use Behavior among Second-Level Hospital Outpatients in Anhui, China. *PLoS ONE*, 10(8), e0135782. <http://doi.org/10.1371/journal.pone.0135782>
9. Açıksoz, S., Kurt, G., Seyfi, M. (2020) Hemşirelik Öğrencilerinin Reçetesiz İlaç Kullanma Durumları. *Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 17(1), 17-23.
10. Goel, D., Gupta, S. (2013). Self-medication patterns among nursing students in North India. *IOSR Journal of Dental and Medical Sciences (IOSRJDMS)*, 11(4), 14-7.
11. Diamond, J. J., Becker, J. A., Arenson, C. A., Chambers, C. V., Rosenthal, M. P. (2007). Development of a scale to measure adults' perceptions of health: preliminary findings. *Journal of Community Psychology*, 35(5), 557-61.
12. Doğanay, S., Uçku, Ş.R. (2012). Yaşlılarda Kötü Sağlık Algısı Koroner Kalp Hastalığı Ve Ölümleri Belirler Mi?. *Türk Geriatri Dergisi*, 15(4).
13. Velioğlu, P. (2012). *Hemşirelikte kavramlar ve kuramlar*. Ankara: Akademi Basın ve Yayıncılık Ankara.
14. Nauert, R. Factors That Influence Health Perceptions Vary by Country. <https://psychcentral.com/news/2015/09/14/factors-that-influence-health-perceptions-vary-by-country/92220.html>. (Erişim tarihi: 10.03.2019).
15. Çaka, S. Y., Topal, S., Suzan, Ö. K., Çınar, N., Altunkaynak, S. (2017). Hemşirelik Öğrencilerin Sağlık Algısı İle Özgüvenleri Arasındaki İlişki. *Journal of Human Rhythm*, 3(4), 198-203.
16. Can, G., Ozdilli, K., Erol, O., Unsar, S., Tulek, Z., Savaser, S., et al. (2008). Comparison of the healthpromoting lifestyles of nursing and non-nursing students in Istanbul, Turkey. *Nurs Health Sci*, 10(4), 273-80.
17. Cihangiroğlu, Z., Deveci, S. E. (2011). Healthy life style behaviours and related influencing factors of the students of Elazig High School of Health Sciences of Firat University. *Firat Medical Journal*, 16(2), 78-83.
18. Eser, S., İkinci, S., Ocaktan, M. E., Çalışkan, D., Piyal, B., Akdur, R. (2012.) Evaluation perception of health in the faculty of pharmacy students. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. Bursa: 15. Ulusal Halk Sağlığı Kongre Kitabı.p.592-4. ISBN: 987-975-97836- 3-1.
19. Kenny, A. M., Biskup, B., Robbins, B., Marcella, G., Bureson, J. A. (2003). Effects of vitamin D supplementation on strength, physical function, and health perception in older, community-dwelling men. *J Am Geriatr Soc*, 51(12), 1762-7.

20. Alkan, S. A., Özdelikara, A., Boğa, N. M. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Sağlık Algılarının Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 11-21.
21. Kaya, H., Turan, N., Keskin, Ö., Tencere, Z., Uzun, E., Demir, G., ve ark. (2015). Üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanma davranışları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(1), 35-42.
22. Karaman, A., Ayoğlu, T., Aydoğan, M. N., Kuğu, E. (2019). Hemşirelik Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanma Durumları. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 27(2), 143-156.
23. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Sağlıklı Bireyler. <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-3-good-health-and-well-being.html>. Erişim tarihi: 23.03.2020
24. Kadioğlu, H., Yıldız, A. (2012). Sağlık Algısı Ölçeği'nin Türkçe Çevriminin Geçerlilik ve Güvenilirliği/Validity and Reliability of Turkish Version of Perception of Health Scale. *Türkiye Klinikleri. Tıp Bilimleri Dergisi*, 32(1), 47.
25. Ekenler, Ş., Koçoğlu, D. (2016). Bireylerin Akılcı İlaç Kullanımıyla İlgili Bilgi ve Uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 3(3), 44-55
26. Yapıcı, G., Balıkcı, S., Uğur, Ö. (2011). Birinci basamak sağlık kuruluşuna başvuranların ilaç kullanımı konusundaki tutum ve davranışları. *Dicle Tıp Dergisi*, 38(4), 458-65.
27. Şantaş, F., Demirgil, B. (2017). Akılcı İlaç Kullanımına İlişkin Bir Araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi (JOBS)*, 5(1), 35-48. DOI: 10.22139/jobs.286671
28. Özdelikara, A., Alkan, S. A., & Mumcu, N. (2018). Hemşirelik öğrencilerinde sağlık algısı, sağlık anksiyetesi ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 14, 275-282.
29. Çilingir, D., & Aydın, A. (2017). Department of Nursing Students' Perception of Health. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 25(3), 167-176.
30. Kolaç, N., Balcı, A. S., Şişman, F. N., Ataçer, B. E., Dinçer, S. (2018). Fabrika çalışanlarında sağlıklı yaşam biçimi davranışı ve sağlık algısı. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 14, 267-274.
31. Park, D. Y., Kim, M. J. (2017). The effects of family function, health perception, and self-efficacy on health promoting behaviors of nursing college students. *The Journal of the Korea Contents Association*, 17(6), 561-570.
32. Doğu, Ö., Atasoy, I. (2017). Hemşirelik Lisans Öğrencilerinde Sağlık Algısına Cinsiyet Ve Diğer Faktörlerin Etkisi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 9(2), 107-13.